УДК 81`2 Філологічні науки

ПЕРЕКЛАД ЕПОНІМНИХ ТЕРМІНІВ

Сайко М.А.,
аспірант катедри германської філології
та перекладу імені Тараса Кияка
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка

Анотація*: Запропоновану розвідку присвячено вивчанню категорії епонімної незбіжности, що полягає в залученні відмінних епонімів до різномовних термінологічних систем, зокрема медичної. Епонімна незбіжність є природнім з'явищем, що спричинене етноцентризмом, термінологічним патріотизмом, а також різнобічним тлумаченням історії розвитку медичної науки.*

Ключові слова*: переклад, медична термінологія, епонім, епонімний термін, епонімна незбіжність.*

Вивчання стану епонімних термінів серед инших в національних медичних терміносистемах є однією із засадничих передумов до напрацьовання злагодженого термінологічного стандарту. Питання епонімів неодноразово порушували як чужоземні, так і українські мовознавці та термінологи, одначе крізь призму перекладового термінознавства воно досі не розглядалося. Вицвітом дискусій щодо (не)доречности вживання епонімних термінів слугувала стаття *«Should eponyms be abandoned?»* в журналі *British Medical Journal*, що є свого роду науковою дискусією між прихильницею (Ю. Вітворт) та суперечниками (А. Войводт, Е. Маттесон) епонімних термінів. Останні вважають, що епонімним термінам не вистарчає точности, вони сприяють виникненню плутанини та перешкоджають розвиткові будь-яких наукових обговорень, а також не відображають першости щодо наукового відкриття [1, с. 424]. Обстоювання доречности епонімних термінів аргументовано у статті тим, що вони є беззаперечним відбитком медичної традиції та культури в нашій історії [2, с. 425].

Українські мовознавці дуже швидко підхопили ідею зважування переваг та ґанджів епонімних термінів, потверджуючи, *«що вони не сприяють розумінню понять, які позначають»* [3, с. 57], перевантажують медичну терміносистему [4, с. 63], а також *«створюють додаткові синонімічні ряди, важко транслітеруються і транскрибуються»* [5, с. 51]. Водночас М. Дзюба доходить висновку, що епонімні терміни задовольняють основні вимоги до терміна, позаяк вони стислі, їм характерна прихована вмотивованість, тенденція до однозначности та інтернаціональности [3, с. 62]. Одразу постає питання: хто є законодавцем такої вимоги як інтернаціональність термінів? Одначе вицвітом абсурду у цьому контексті стане твердження російського термінознавця В. М. Лейчика. Аби перекладом не викривити змісту написаного, подаю цитату мовою первотвору: *«медицинские термины-эпонимы запрещены Всемирной организацией здравоохранения»* [6, с. 202]. Одразу зауважу, що жодна організація не має права на втручання до внутрішніх процесів національного термінотворення.

Матеріялами для розвідки слугували англійський варіянт *«Міжнародного класифікатора хвороб»* (ICD-10) [7], його німецький [8] та український (МКХ-10) [9] офіційні переклади. Емпірична, порівняльно-зіставна мето́ди та структурно-компонентний розслід уможливили констатування факту існування з’явища епонімної незбіжности.

Епонімний термін – це термін, що містить власну назву або утвореного від неї апелятива. Оскільки залучення епонімних термінів до національних термінологічних систем свідчить про антропоцентричну парадигму будь-якої науки, кожна країна, що сповідує принципи етноцентризму, уславлюватиме винятково своїх учених-лікарів, присвоюючи термінам їхні імена. Дійсно, не світова спільнота сприяє залученню епонімних термінів до міжнародних стандартів, однак кожна країна виборює право на визнання терміна, епонімізуючи його у власних інтересах. Саме тому, автор розвідки має відвагу стверджувати, що так званий *терміно-*

логічний патріотизм (термін автора) є причиною зародження з'явища *епонімної незбіжности* (термін автора).

Термінологічний патріотизм – прагнення окремих країн до світового визнання здобутків та напрацьовань винятково їхніх вчених. *Епонімна незбіжність* – з'явище, спричинене етноцентризмом та термінологічним патріотизмом, що характеризується неоднорідністю епонімного найменування у різних національних терміносистемах. Знаково, що поряд із термінами, що їх міститиме переклад міжнародних стандартів національними мовами, завжди існуватиме з'явище епонімної незбіжности: медична терміносистема міститиме такі епонімні терміни, що уславлюватимуть медиків відповідних країн. Навіть більше, країни відмовлятимуться від уживання тих епонімів, що суперечать власним національним інтересам, або ж з инших причин.

Вивчивши англійський та німецький варіянти МКХ-10, можна висновувати щодо різних опозиції епонімної незбіжности: (1) епонімний термін з епонімом національного походження замість чужоземного *(Graves disease – **Basedow**-Krankheit [Morbus **Basedow**])*; (2) епонімний термін поряд з новим епонімним терміном з епонімом національного походження *(Evans syndrome – Evans-Syndrom + **Werlhof**-Krankheit)*; (3) епонімний термін із додатковим епонімом національного походження в препозиції *(Relapsing panniculitis [Weber-Christian] – Rezidivierende Pannikulitis, **Pfeifer**-Weber-Christian-Krankheit)*; (4) епонімний термін із додатковим епонімом національного походження в постпозиції *(Minkowski-Chauffard syndrome – Minkowski-Chauffard-**Gänsslen**-Syndrom)*; (5) епонімний термін з епонімом національного походження в препозиції *(Henoch(-Schönlein) purpura – **Schoenlein**-Henoch-Purpura)*; (6) епонімний термін із додатковим епонімом національного походження посеред инших *(dystrophia myotonica [Steinert] – **Curschmann-Batten**-Steinert-Syndrom)*; (7) загальний термін поряд з епонімним терміном *(Waldeyer ring – **Lymphatischer** Rachenring [Waldeyer])*; (8) епонімний термін із вилученим структурним епонімом *(Von*

*Economo-**Cruchet** disease – Economo-Enzephalitis)*. Як бачимо, наразі виокремлено 8 опозицій епонімної незбіжности в німецькому перекладі МКХ-10.

Що ж стосується до українського перекладу, зокрема до епонімних термінів, то можна ствердити, що фактично єдиним способом відтворювання англійських термінів є транслітерація. У цьому контексті необхідно зауважити, що значну кількість епонімів було транслітеровано з помилками, тому відповідні епонімні терміни можна правно вважати термінологічними симулякрами на фонетичному рівні.

На жаль, в Україні досі не було здійснено жодного дисертаційного дослідження, що було б присвячене вивчанню історії медичних епонімних термінів. Необхідність такого дослідження зумовлена відновленням історичної справедливости щодо епонімних найменувань. Безперечним прикладом такої несправедливости є, приміром, епонімний термін *Kahler-Krankheit (Kahler disease)*. Загальний термін – нім. *multiples Myelom*, укр. – *множинна мієлома*. Цікаво прослідкувати, що терміна *множинна мієлома* запровадив до наукового обігу року українець Йосип Олександрович Рустицький, коли 1873 року в журналі *Deutsche Zeitschrift für Chirurgie* першим описав хворобу. Лише згодом цю хворобу вивчав австрійський лікар Отто Калер, коли 1885 року до нього звернувся пацієнт з відповідними симптомами [10, с. 9].

Подібна історія сталася дещо згодом, коли 1901 року за винайдення Х-променів В. Рентґен отримав Нобелівську премію. Однак справжнім винахідником Х-променів є українець Іван Пулюй, що опублікував свої праці, що були присвячені студіюванню катодових променів у 80-х роках у віденських і празьких наукових журналах, тоді як В. Рентґен лише 1995 року закладав основу своєму дослідженню [11, с. 34–62]. Особливо знаковими щодо цього стануть слова Альберта Айнштайна у листі до Івана Пулюя: *«Не можу Вас нічим утішити: що сталося – не змінити. Хай залишається при Вас сатисфакція, що й Ви вклали свою частку в епохальне*

відкриття. Хіба цього мало? А коли на тверезий розум, то все має логіку. Хто стоїть за Вами, русинами, – яка культура, які акції? ... А за Рентґеном – уся Европа» [12, с. 26]. Отже, риторичне питання науковця світової слави повинно стати дороговказом для русинів (українців): світ не визнає їхніх здобутків, якщо ж самі не спроможні заступитися за себе і назвати речі своїми іменами, наприклад: **Kahler-Krankheit** – *хвороба Рустицького*; **Röntgenstrahlen** – *Пулюївські промені*; **Bacillus Frisch (Klebsiella rhinoscleromatis)** – *паличка Волковича*; **Bowman-Kapsel (Bowman'sche Kapsel)** – *капсула Шумлянського*; **Riesenpyramidenzelle** (анг. **giant pyramidal cell**) – *клітина Беца* тощо.

Отже, беручи до уваги результати здійсненого порівняльно-зіставного розсліду епонімних термінів, можемо правно висновувати, що термін *епонімна незбіжність*, що його запроваджує до наукового обігу автор цієї розвідки, є результатом спостереження практики послуговування відмінними епонімами в різномовних термінологічних системах, зокрема в медичній. Епонімна незбіжність є цілком природнім з'явищем, що спричинене етноцентричністю, термінологічним патріотизмом, а також різнобічним тлумаченням історії розвитку науки задля популяризації національних здобутків.

Література:

1. Woywodt A., Matteson, E. Should eponyms be abandoned? Yes. British Medical Journal, 2007. V. 335(7617). P. 424.

2. Whitworth J. A. Should eponyms be abandoned? No. British Medical Journal, 2007. V. 335(7617). P. 425.

3. Дзюба М. М. Епонімічні найменування в українській науковій термінології. Українська мова, 2010. № 3. С. 55–63.

4. Цісар Н. До питання про варіантність і нормативність вторинних медичних найменувань. Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». Сер. «Проблеми української термінології», 2009. № 648. С. 61–65.

5. Томка І., Рак О., Легкун Г. Проблеми перекладу французьких медичних термінів-епонімів на українську мову.

Актуальні питання суспільних наук та історії медицини, 2016. № 4. С. 51–55.

6. Лейчик В. М. Терминоведение: предмет, методы, структура. Изд. 3-е. М.: Издательство ЛКИ, 2007. 256 с.

7. International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems (ICD-10). Version: 2016.

8. Internationale statistische Klassifikation der Krankheiten und verwandter Gesundheitsprobleme. 10. Revision.

9. Міжнародна статистична класифікація хвороб та споріднених проблем охорони здоров'я. Десятий перегляд. Укр. переклад у 3 томах. К.: Здоров'я, 1998.

10. Klaus Podar, Kenneth C. Anderson. Multiple Myeloma – A New Era of Treatment Strategies. Bentham Science Publishers. 217 p.

11. Гривняк Ю. Пр. д-р Іван Пулюй – винахідник проміння «Х». Вид. союзу українців у Вел. Брит.: Лондон, 1971. 111 с.

12. Розпутенко І. Забуття українців. Київ «K.I.S», 2008. 180 с.

УДК 821.112.2 (436) Філологічні науки

ДОКУМЕНТАЛЬНІСТЬ ТА ПРИЙОМ МОНТАЖУ В ЛІТЕРАТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Р. БРУННГРАБЕРА «КАРЛ І ДВАДЦЯТЕ СТОЛІТТЯ» ТА А.ДЕБЛІНА «БЕРЛІН-АЛЕКСАНДРПЛАЦ»)

Сластьонова Д.С.
студентка факультету
філології та соціальних комунікацій
Бердянський державний педагогічний університет
м.Бердянськ, Україна

Стаття присвячена розгляду принципів документальності та прийомів монтажу в літературі першої половини ХХ століття. Детальний розгляд теми, в контексті «Нової діловитості» та жанрових ознак романа-монтажа, дає змогу проаналізувати заявлені в роботі тексти, а саме «Карл і Двадцяте століття» Р